

מהלכות ודינים השייכים לזאת חנוכה, ומותר השמן

וראה עוד מהלכות חנוכה בגיליונות מספר 42, 43, 97, 147

דין מותר השמן

מותר השמן של שביעי שערבו לשמיני מי שנשאר לו שמן של תוך החצי שעה ביום השביעי, והניחו בקנים של יום השמיני, והוסיף עליו ולא היה שישים, אף אם כבר דלק חצי שעה וכבה ונותר בכוסיות שמן, הרי הוא אסור שהרי כולו אסור מתערובתו של החצי שעה של ים השביעי. (ביה"ל ס' תרעז ד"ה מן השמן)

הניח שמן בנרות החנוכה ולא השתמש מי שהכין הנרות להדלקה ביום השמיני, ולבסוף לא הדליק [מכל סיבה שהיא], מותר לו להשתמש בשמן שהונח בכוסיות משום שהזמנה לאו מילתא היא, ורק מותר השמן שהודלק וכבה תוך החצי שעה נאסר. (כנה"כ ס' תרעג הגב"י אות ח, תורת המועדים חנוכה עמ' קכט, חזו"ע חנוכה עמ' קסט, שו"ת שבט הלוי)

נתן שיעור חצי שעה והדליק בפתילות דקות מי שנתן שיעור שמן לחצי שעה בדיוק, אך מחמת שעשה פתילות מצמר גפן דקות מאוד דלקו הנרות יותר מחצי שעה וכבו ונותר שמן, יש להסתפק שמן זה נאסר מכיוון שהקצה אותו מדעתו. (שלטי גיבורים, מגן אברהם, ביה"ל ס' תרעז ד"ה לשיעור ההדלקה)

המעט שמן שנדבק בכוסית אם הדליק בכוסיות שיש בהם כמות שמן של חצי שעה בדיוק, ודלקו עד שנשתיים כל השמן, אין השמן שנדבק בדפנות הכוסיות בכלל האיסור של נותר השמן. (ביה"ל ס' תרעז ד"ה הצריך)

מותר השמן בבקבוק השמן שנשאר בבקבוק לא הוקצה למצוות, וודאי מותר לכל שימוש אחר, גם לסלט, ואין בו שום קדושה. (ביה"ל ס' תרעז ד"ה הצריך, כה"ח ס' תרעז אות כח)

מותר השמן מנרות של קטן גם שיירי נרות של קטן [מבני אשכנז] טעונים שריפה, שכן הוקצו למצוות הדלקת הנרות. (הליכות שלמה פרק טו, אות טז)

יום זאת חנוכה

מעלת יום 'זאת חנוכה' יום שמיני של חנוכה נקרא "זאת חנוכה" [ע"ש קריאת התורה של יום זה] וכולל בתוכו את כל ימי החנוכה כשמיני עצרת ומשפיע על כל השנה. (אור ההלכה מועדים עמ' שמב, בשם השפת אמת)

סגולת הפתקים בזאת חנוכה מובא בספרים הקדושים שקודם ההדלקה של ליל שמיני של חנוכה יכתוב בקשה על פתק ויניחנה בנרות חנוכה, ואף לאחר החנוכה יניח הפתק בכל ימות השנה תוך המנורה.

שמירת הפתילות לשריפת חמץ יש הנוהגים להצניע הפתילות והשמן [יחד עם הלולב] לשריפת חמץ [פס"ת ח"ו ס' תרעז סק"ט], ואין לחוש שיתפסק משמן זה [אולי מפני שמניחו במקום שניכר שעומד לשריפה, או משום שבדורות הללו אין הרגילות להסתפק משמן זה], ויש שהזהירו להקפיד להניחו על החמץ בכדי שלא יהנה מדליקת שמן זה לשרוף את חמצו שהרי הוקצה למצוות ואסור בהנאה. (וע"ע בשערי ימי החנוכה שער א פ"ו ס"ק טז)

מעמדות שריפת הפתילות יש שנהגו לעשות מדורה גדולה ביום 'זאת חנוכה' לשריפת השמן והפתילות, ויש שאמרו אז מזמורים שונים, ויש בזה סגולה מיוחדת. (פרי ישע אהרן עמ' רפ"ו, היכל המים ניזנוב אות ג, סידור רבי שבת כוונת חנוכה, נסעי גבריאל פנ"ז ס"ב עמ' שמב, אור ישראל דיני חנוכה עמ' רמו, ויש שנהגו לשרופו ברוב עם כמו שכתוב במנהגי פרנקפורט חודש כסלו אות ו)

סדר שריפת הפתילות מובא בסידור הארז"ל שבעת שריפת השמן הנותר יש לומר את פרק ס"ז שבתהלים.

לזרוק המנורה והכוסיות בסיום ימי החנוכה מותר לזרוק מלבד מותר השמן, את הכוסיות והמנורה והבית מנורה [פנס מזכוכית שהמנורה בתוכה] ואם ניכר שהדליק הנרות בהם יניחם שלא בדרך ביזיון לדי האשפה. (אשרי האיש חנוכה עמ' רמ)

שימוש בנר אחר חצי שעה

נר שדלק חצי שעה [ולא עירבו בו שמן מנר של אתמול מתוך החצי שעה] יכול לכבותו ויכול להשתמש בו [שו"ע או"ח ס' תרעב ס"ב] ומכל מקום מלכתחילה טוב יותר להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה (משנ"ב ס' תרעב סק"ז), והמנהג פשוט שלא לכבותו ולא להינות מהן גם אחר זמן שיעורו. (בא"ח בספרו ידי חיים)

מותר השמן של הימים הראשונים

ביום הראשון והשני ועד היום השמיני, אם נותר לו שמן של תוך החצי שעה, יכול להשתמש בו למחרת לנר המצווה. (משנ"ב ס' תרעז ס"ק ח)

מותר השמן של נר החיוב לנרות ההידור אם נותר לו שמן מנר החיוב, יכול למחרת להוסיף עליו שמן ולהדליקו אף לנרות ההידור, ואין בזה משום מעלין בקודש (כמ"ש הרמ"א גבי איסור הדלקת נרות ההידור מנר המצווה) משום שלא גרע נרות ההידור ממש"כ השו"ע שביום השמיני שורפו בפנ"ע. [ואולי יש לדון עוד בזה שהרי כשורפו בפני עצמו הוא לרוב חשיבותו, משא"כ שמדליקו בתור נר ההידור מוריד בקדושתו, וצ"ע].

לאסוקי שמעתתא - דין השמן שנשאר מנרות החנוכה

דינים נוספים במותר השמן

מותר הנרות שעווה ופרפין וכד'

יש להסתפק אם כל דין מותר השמן, שייך רק אם הדליק בשמן, אבל נר שהדליק וכבה בפחות מחצי שעה מותר בשימוש, ולכאורה אם משום שהוקצה למצוותו, גם השעווה הוקצתה, אא"כ שייך רק בשמן דומיא דביהמ"ק, וצ"ע.

שימוש במותר השמן למצווה

אסור להשתמש במותר השמן גם להדלקת נר של מצווה כנר של בית כנסת או של שבת וכד', וצריך לשורפו בפני עצמו. (חזו"ע חנוכה ע"פ קס"ז ע"פ דברי השו"ע סי' תרע"ז ס"ד), ויש מתירים להדליק בו נר שבת (מועד לכל חי סי' כז סעי' כב).

שימוש במותר השמן לסגולה

הרצה להשתמש בשמן שנותר (כל השמן שנשאר בכל יום מההדלקה בין של תוך החצי שעה ובין לאחר החצי שעה, לפי השיטות השונות שזכרו) צריך לעשות תנאי ובלי זה אין להשתמש בזה לסגולה. (גנזי הקודש, פרק יט הערה כא בשם ר' ניסים קרליץ).

ויש שאומרים ששמן זה הוא סגולה למרוח על שושנה ברגל, וכך להתרפא [ורמז לסגולה זו מהפ"ט "מעוז צור", בו נאמר: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים"]. (בשם הגר"ק)

שימוש בכלי שדלק בו נרות של חצי שעה

הדליק נרות בכלי אכילה שבבית אין נאסר הכלי מחמת בליעות שמן של תוך החצי שעה, ומותר בשימוש. (שו"ת אמרי כהן סי' א, שו"ת ישיביל עבדי ח"ח סי' לו ד"ה בנשתמש)

קיבל בקבוק שמן להדלקת נר חנוכה ונותר

אברך שקיבל בכולל שמן להדלקת נר חנוכה, והדליק בו ונותר לו לאחר החג, מותר לו להשתמש בשארית לכל צרכיו, ואינו צריך להשאירו לשנה הבאה, או לדאוג שיסתיים בחנוכה ע"י שיתן לאחרים להדליק בשמן זה.

קיבל כמה בקבוקי שמן לכבוד חג החנוכה

אברך או כל אדם שקיבל כמה בקבוקי שמן, ומראש יודע שאינו צריך לכולם, אם הנותן נתן מראש על דעת הדלקת נר חנוכה, נראה שלפני סיום החג אינו יכול להשתמש בשמן זה לדברים אחרים, אבל אם לא התנו למה נתנו זאת, יכול להשתמש לסלט וכד', אע"פ שבפשוט קיבל זאת להדלקה, ומ"מ אחר החג נראה פשוט שיכול להשתמש בזה לשאר צרכיו, ואינו צריך לשמור בקבוקים אלו לשנה הבאה.

כשדעתו על הנותר להסתפק ממנו

יש להסתפק באדם שעשה תנאי שאינו מקצה מדעתו את נותר השמן של תוך החצי שעה, ואם יכבה יהיה מותר לו להשתמש בו לצרכיו, ואם דומה לעצי סוכה שלאחר החג מותרים בשימוש (וע"ע ביפה ללב ח"ב סק"ב). ויש מי שסובר שאי אפשר לעשות תנאי על השמן של תוך חצי שעה שנחשב כשמן מחוסר זמן (מנחת שלמה מהדו"ק סימן מב אות ד והערה 3), ומכל מקום נראה שאם מתנה בלשון שאם תיכבה אחר שיצא מדין כבתה אין זקוק לה, שלא יתפס קדושה בשמן זה למפרע. ומלכתחילה יש לעשות תנאי זה אף לשמן שאחר החצי שעה שנותר בכוסיות (לחוש לדעת המשנ"ב שהובאה לעיל)

נתן כלי לקבל טפטוף השמן מהנר

מי שהכלי של הדלקת הנרות שלו סדוק ומטפטף מעט מעט, ולכך נתן כלי לקבל השמן הנוטף כל זמן דלקתו, אינו צריך להתנות על השמן, ומותר להסתפק בשמן זה אף שנטף בתוך החצי שעה, שמכיוון שגילה דעתו, עשייתו חזקה יותר מהתנאי, ומותר להשתמש בשמן זה, ומ"מ טוב יותר שיאמר בפה מלא שכל השמן הנוטף אינו מוקצה למצווה. (לב חיים ח"ב סי' קבו)

להשאיר השמן הנותר לשנה הבאה

אף על פי שמעיקר הדין מותר להשתמש בשמן של תוך החצי שעה שנשאר משנה שעברה (כה"ח סי' תרע"ז אות לא), מכל מקום אין ראוי להשאיר את מותר השמן משנה זו לשנה הבאה, משום חשש לתקלה שמא יאכלנו, ואף אין להניחו בכלי מאוס שכך בוודאי לא יבא לאוכלו, שמא יסתפק ממנו לשאר צרכים כאורה וכד'. (משנ"ב סי' תרע"ז ס"ק יט)

לשרוף גם את הפתילות

אע"פ שבשולחן ערוך ובמשנה ברורה מוזכר רק חיוב שריפת השמן. מ"מ גם הפתילות בכלל קדושה, ויש לשורפן ולא לזרוקן, וכן משום שהפתילות ספוגות שמן (טור, ובבית יוסף בשם כמה ראשונים, וכן מובן מדברי המאירי על מסכת מגילה דף כ"ו, וכן נפסק בחיי אדם ובקיצור שולחן ערוך משנה הלכות).

מלבד שריפת השמן, גניזתו קבורתו

מלכתחילה יש לשרוף את השמן דווקא (כי בא מועד חנוכה ע"פ פא, בשם שו"ת כנף רננה סי' ב ד"ה והנה), אע"פ שיש הסוברים שניתן גם לגנוז או לקבור (שו"ת באר שרים ח"ד סי' לא אות ז) וכשאין באפשרות לשרוף כלל יש להקל לשפוך לכיור [אבל לא לאסלה כלל] (אשרי האיש ע"פ רלט)

שימוש בכלי הנרות אחר החנוכה

מותר להשתמש בכלי שהשתמש בו להדלקת נרות החנוכה להדליק בו נרות בשאר ימות השנה, ואינו דומה לדין מותר השמן האסור. (שו"ת ישיביל עבדי ח"ח סי' לח, חזו"ע ע"פ ק)

שימוש בחנוכיה חשמלית לתאורת רחוב

בית כנסת שיש על גגה חנוכיה חשמלית, מותר להדליקה לצורך תאורת רחוב, ואין לחוש בזה לביוזי מצוה. (שו"ת בית מרדכי סי' לט)

תערובות מותר השמן

נתערב השמן האסור בשמן מותר

אם נתערב שמן הנותר של תוך החצי שעה בשאר שמנים כשרים, אם יש שישים כנגדו הכל מותר. (כמשמעות השו"ע או"ח סי' תרע"ז ס"ד, ונראה שלא חשש לדעות הסוברות שהוא כדבר שיש לו מתירים לנרות חנוכה לשנה הבאה)

לבטל מלכתחילה השמן בשישים

יש מי שאוסר להוסיף שמן על שמן הנותר, עד שיהיה פי שישים ממנו לבטלו (הובא בשו"ע או"ח סי' תרע"ז ס"ד), ולמעשה מעיקר הדין הלכה כהמתירים לבטלו מלכתחילה בשישים. (חזו"ע חנוכה ע"פ קסא)

מנהגי חודש טבת

למרות שאין מנהגים המיוחדים לחודש טבת יש לציין כמה דברים שחלים בימים אלו: א סוף ימי חנוכה חלים בחודש טבת ב ימי שובבי"ם מתחילים בימי טבת [ג ליל ניט"ל חל בימי טבת] בהשפעת הדברים הללו טמון הכוח להפוך את חשכת החודש הזה לאור יקרות למי שמחפש את ההזדמנות לעלות ולהתעלות בעבודת הבורא.

ניתן לקבל את הקונטרס "לאסוקי שמעתתא"

דיני חנוכה המלא במייל:

Ao548412678@gmail.com

*** **

כל דיני שבת חנוכה, ראה בגיליון "לאסוקי

שמעתתא" מספר 97.